

Romano džaniben

časopis romistických studií | 2 | 2015

Úvodem

Vážení čtenáři,

jádrem tohoto čísla *Džanibenu* jsou tři články našich zahraničních kolegů z Rakouska (Dieter Halwachs)¹, Srbska (Jelena Filipović)² a Finska (Kimmo Granquist)³, ve kterých zhodnocují svoje angažmá v tříletém mezinárodním projektu QualiRom. Jeho cílem byla podpora výuky romštiny na školách v jednotlivých zúčastněných zemích, ale potažmo v Evropě obecně (projektu se kromě výše jmenovaných účastnily ještě týmy z Česka a Slovenska). Projekt byl založen na úzké spolupráci mluvčích romštiny a odborníků (zejména lingvistů a pedagogů) a jeho hlavním výsledkem je velké množství výukových materiálů pro různé dialekty romštiny⁴ (zahrnuta byla romština finská; severocentrální, tzv. slovenská; arlijská; a dále lováská, kalderašská a gurbetská), zpracovaných na základě rámcových dokumentů Rady Evropy pro výuku jazyků a pod supervizi odborníků, kteří se na vývoji těchto rámcových dokumentů podíleli (David Little, Barbara Lazenby Simpson).

Kromě velké dialektní variantnosti je pro romštinu jako světový menšinový jazyk typická velmi heterogenní sociolingvistická situace – značné rozdíly existují v míře, do jaké jednotlivé skupiny Romů svoje původní dialekty romštiny používají v soukromí a na veřejnosti, další rozdíly nalezneme v postojích Romů (včetně místní romské společenské reprezentace) k romštině a jejímu (ne)používání, v jejich představách o smyslu a možnostech uchování a rozvoje jazyka atd. Různá je také míra, do jaké mluvčí romštiny spolupracují s odborníky, kteří se popisu a dalšímu výzkumu jednotlivých dialektů romštiny věnují. Do hry navíc vstupuje celkové společenské klima v jednotlivých státech, kde mluvčí romštiny žijí, základní politická vůle centrálních úřadů romštinu jako menšinový jazyk podporovat, a míra, do jaké se na realizaci deklarované podpory tyto úřady skutečně angažují. Autoři zde prezentovaných textů se každý svým způsobem dotýkají různých vzájemně provázaných aspektů této velmi komplexní situace – jejich texty tak představují zprávy o současné situaci (různých dialektů) romštiny v Rakousku,

1 Rakouský sociolingvista D. Halwachs se dlouhodobě angažuje mimo jiné v podpoře aktivit Romů z rakouského Burgenlandu (viz Halwachsův článek pro *Romano džaniben* 1994/1). Zároveň je rakouským zástupcem v Komisi expertů Charty regionálních či menšinových jazyků, která je v současnosti jedním ze zásadních nástrojů pro podporu romštiny jako menšinového jazyka na území Evropy.

2 Tato srbská sociolingvistka se zaměřuje především na španělštinu a ladino, jazyk sefardských Židů vyhnaných na konci 15. století ze Španělska a rozptýlených mimo jiné po Balkáně. K romštině se dostala skrze svoje angažmá v projektech zaměřených na vzdělávání romských dětí v Srbsku obecně.

3 Viz též článek tohoto finského lingvisty pro *Romano džaniben* 2012/1. K. Granquist se v poslední době výrazně angažuje v posílení romistiky jako univerzitního oboru ve skandinávských zemích.

4 Pracovní verze všech výukových materiálů jsou volně dostupné přes webové stránky projektu – qualirom.uni-graz.at

Srbsku a Finsku a o rozsahu zájmu a podpory, které se romštině ze strany různých hráčů (samotných mluvčích, akademiků, centrálních úřadů atd.) dostává.

Odbornou část časopisu uzavírá materiálová studie historičky Niny Pavelčíkové. Její text poprvé šířeji představuje unikátní, veřejnosti dosud nepřístupné archivní materiály související s vyjednáváním o redefinici postavení Romů v československé společnosti, jež na sklonku osmdesátých let 20. století vedli zástupci Romů z Československa s představiteli ÚV KSČ. Studie Niny Pavelčíkové může zároveň posloužit i jako předznamenání monografie Martina Koubka o podobách romského hnutí v porevolučním období, jejíž recenzi mimo jiné v tomto čísle přinášíme.

V nerecenzované části *Džanibenu* představujeme dvě současné romské osobnosti – Ivetu Kokyovou a Kibu Lumberg. Iveta Kokyová je jednou ze současných literárně činných Romek, která se veřejnosti poprvé představila v rámci internetové čítárny realizované serverem Romea.⁵ Z hlediska vývoje literatury psané Romy na území České republiky zastupuje Kokyová generaci současných autorů, kteří začali publikovat po roce 2005, tedy po smrti Mileny Hübschmannové a na rozdíl od většiny starších autorů bez jejího aktivního přispění a podpory, a kteří dále rozvíjejí již existující tradici romské autorské literární tvorby v českých zemích (potažmo v Československu). Desetileté výročí úmrtí Mileny Hübschmannové připomínáme stejně jako v předchozím, prvním čísle časopisu z tohoto roku, i na stránkách aktuálního čísla – tentokrát vzpomínkovými texty její dcery Terezy Hrabovské a romské novinářky ze Slovenska, Agnesy Horváthové.

Portrétem finské Romky Kiby Lumberg navazujeme na zprávu o situaci romštiny ve Finsku, kterou naleznete v odborné části časopisu. Kiba Lumberg se ve světě proslavila zejména jako výtvarná umělkyně (její díla byla zastoupena na obou nedávných romských výstavách v rámci Benátského bienále),⁶ zároveň je ale i literárně činná. Její literární práce ovšem dosud vyšly jen finsky. V prostředí finských Romů je Kiba Lumberg velmi kontroverzní osobností. Skupina finských Romů bývá vnímána jako konzervativní a uzavřená. Kiba Lumberg tento konzervativismus a vnitřní problémy této komunity veřejně prezentuje na příkladu vlastní komplikované cesty k emancipaci, sama se ovšem nepřestává identifikovat jako Romka. Rozhovor s Kibou Lumberg uvozujeme krátkým textem, který shrnuje současnou situaci Romů ve Finsku. Součástí portréту je pak kromě výtvarné přílohy i ukázka její literární práce – rozsáhlé úryvky z trilogie *Memesa* v českém překladu Violy Parente-Čapkové, která čtenářům *Džanibenu* navíc představuje význam literárního díla Kiby Lumberg ve finském literárním kontextu.

Přejeme příjemné čtení.

Redakce

5 Viz článek Lukáše Houdka v *Romano džaniben* 2012/1 představující celou iniciativu, ze které později vzniklo e-nakladatelství Kher – to se dále věnuje vydávání elektronických publikací literárně činných Romů zejména z České republiky.

6 Viz esej Zoltána Becka v *Romano džaniben* 2011/1 zamýšlející se nad možnostmi interpretace jedné z výrazných instalací Kiby Lumberg nazvané „Černý motýl“.